

A D VAS NUNES:

Befolkning och utveckling

I två artiklar, som Svensk Tidskrift har nöjet att publicera, kommer direktören i nederländska Shell A D Vas Nunes att behandla u-hjälpsproblematiken. I denna första artikel är det genomgående temat den onda cirkeln, som fattigdom, okunnighet och överbefolkning bildar. Befolkningsexplosionen kan inte hejdas annat än genom upplysning, som den fattiga världen inte kan ta emot. Som läget är, menar författaren, måste det finnas vissa kriterier på vilja till utveckling, som ett land måste visa för att få mottaga u-hjälp. Dessa kriterier är vilja till utbildning, vilja att skapa en hederlig förvaltning, vilja att utveckla brukbara kommunikationer inte bara i fysisk bemärkelse utan även informationsorgan (där han anser att televisionen är det sämsta) samt slutligen vilja till arbete och sparsamhet. Han är inte heller främmande för att ett visst mått av nationalism kan vara nyttigt för ett u-land i utveckling. I den följande artikeln kommer författaren att gå in på den privata företagsamhetens roll inom u-länderna.

För en stor del av u-länderna jorden runt finns föga anledning till optimism inför framtiden. Många befinner sig i en ond cirkel av fattigdom, okunnighet och överbefolkning. Överbefolkningen håller dessa länder fångna i fattigdom, och därigenom slutes cirkeln.

Man har börjat inse att en omedelbar lindring av fattigdomen genom att man försör sådana länder med mat och förbrukningsartiklar gör mycket litet för att permanent förbättra situationen. Tvärtom, en skeppslast spannmål kommer att vara förbrukad innan den kommit fram på grund av den ökade nativitet och det ökade antal överlevande den orsakat. Det är detta som menas med det kinesiska ordspråk, som lyder: Ge en man en fisk och han kommer att bli hungrig igen, men lär honom att fiska och han kommer att kunna klara sig själv. Detta är naturligtvis sant, men vad man förbiser är att en viss utbildningsståndpunkt är en förutsättning för att man skall kunna lära sig ett nytt yrke såsom fiske, bara tillverkningen av en användbar fiskkrok kräver avancerad teknologi!

Modern industriteknik förutsätter i regel mera utbildning, färdighet och träning än många u-länder har tillgång till. Med andra ord, det enda sättet att bryta den onda cirkeln av fattigdom, okunnighet och överbefolkning är utbildning. Endast härigenom kan grunden läggas för mer avancerade tillverkningsprocesser och samtidigt den insikten spridas, att födelsesiffrorna måste följa dödssiffrorna i deras nedåtgående trend.

Exemplet Japan

Om detta sammanhang bör man erinra sig Japans utveckling. Denna begåvade nation, idog, ambitiös, disciplinerad och långt ifrån utan erfarenhet, hade sin »ärorika revolution» år 1867, då den kastade ett döende feodala system överända och inledde sin moderniseringsprocess.

Man har uppskattat att Japan vid den tiden hade omkring 15 000 skolor på lågstadiet, och ehuru dessa skolor knappast gav utbildning i annat än elementa och grundutbildningen i huvudsak var baserad på de kinesiska klassikerna, fick Japan på detta sätt en bättre utgångspunkt än de flesta u-länder har idag.

Viljan att utvecklas fattades sannerligen inte i Japan. Så tidigt som 1872 infördes allmän skolplikt – årtionden före många europeiska länder. Allmän värnplikt hade införts 1871. Detta förde milions bondesöner ut ur deras tidigare isolering och gav dem ett mått av utbildning och en modernare syn på tingen, som inte får underskattas. Inte desto mindre tog det Japan nästan ett århundrade att komma ifatt. Vidare är Japan den enda nation utanför västerlandet, som förstått att den måste kontrollera sin befolkningsökning för att kunna åstadkomma modernisering och välstånd. Japanerna har kurit ned sin födelsesiffra från 28,1 per tusen under 1950 till 17,2 per tusen under 1960. Detta har de lyckats uppnå endast medan befolkningen i dess helhet redan död på en sådan utbildningsnivå att den ansåg att en ohämmad befolkningsökning skulle omintetgöra alla utvecklingsan-

strängningar.

Det förefaller inte som om det funnes möjligheter för andra länder att kunna följa det japanska exemplet och att på några få år göra det som tog japanerna årtionden. Utbildningen av ett helt folk kräver generationer, och i många fall finns inte så mycket tid att tillgå.

Mat, trängsel och aggression

För närvarande ökar jordens befolkning med 70 millioner per år, huvudsakligen i u-länderna, och den genomsnittliga konsumtionen av föda per dag ligger mellan 2 400 och 2 500 kalorier per person. Detta betyder att jordens befolkning, om man utesluter större katastrofer, fördubblas inom 30 år och att jordens födoämnesproduktion måste göra detsamma för att kunna bevara den nuvarande ransonen per capita, som redan den är otillräcklig. En fördelning av tillgänglig föda innebärande att de som »har» får mindre och de som »inte har» får mera är ingen lösning, delvis eftersom de som »inte har» är tre gånger så många som de som »har», delvis eftersom det inte finns någon antydning om att någon nuvarande självständig stat vore beredd till sådana långtgående uppoffringar.

Det är sant att framsteg görs när det gäller att öka avkastningen inom jordbruket genom att använda sädeslag som ger högre avkastning och genom bättre teknik överhuvudtaget. Men det finns inga större odlingsbara områden i gynnsamt klimat kvar i världen idag, som inte redan är befolkade och i många fall överbefolkade.

Och många av dessa områden har genom skogsskövling, för intensiv betning och annat som leder till erosion och förstöring av jorden fått sin avkastningskapacitet förminskad. För att ge bara ett ex: Sahara breder årligen ut sig åt söder med 3 till 10 km. Afrika kallas inte för inte »det döende landet».

Ett annat olycksbådande tecken är sambandet mellan trängsel och aggression, vilket påvisats av Lorentz och andra biologer vid experiment med råttor och apor. Djur, som i frihet är endast föga aggressiva mot individer av sin egen art, blir elaka och perversa så fort de utsätts för ökad press i form av trängsel.

Allteftersom trängseln bland människorna ökar, måste vi också vänta oss ökade aggressioner, först och främst i de nya jättesamhällen, som flyttningen från landet till städerna skapar överallt. I u-länderna tycks detta gå t o m fortare än det gjorde i Europa och Nordamerika under 1800-talet. Sålunda har Calcutta redan omkring 10 millioner invånare och med nuvarande trend kan man räkna med 30 millioner vid slutet av detta århundrade. Att förvalta sådana befolkningscentra med låg utbildningsnivå kommer att bli i det närmaste omöjligt, och allteftersom födoämnestillförseln försämras och förvaltningsapparaten slits ned kommer laglöshet och våld att öka.

Allteftersom lantbefolkningen söker sig till de nya centra i hopp om att förbättra sin tillvaro, kommer de växande städerna att börja förslummas från kärnan och utåt, ett fenomen, som man redan kan iakta

i några större västerländska städer. Skillnaden är emellertid att man i i-länderna kan restaurera dessa stadscentra eftersom där finns tillräckliga materiella tillgångar och tillräcklig intellektuell och politisk mognad för att inse vad det hela gäller. I de flesta u-länder saknas detta; det är t o m i många u-länder så att det absoluta antalet analfabeter ökar i stället för minskar, därför att födelsesiffrorna är för höga för att man skall kunna täcka det ökade utbildningsbehovet.

Aggressioner orsakade av trångbodhet kommer förmodligen inte att begränsas till de stora städerna utan riskerar att orsaka konflikter även på det internationella planet. 1967 års krig mellan Honduras och San Salvador är ett exempel på detta. I San Salvador har såväl befolkningsökningen som fattigdomen varit större än i Honduras; i årtal har det gått en ström av utvandrare från San Salvador till relativt gles befolkade områden i Honduras ända tills öppen konflikt var ett faktum. Utvecklingen i Östpakistan kan ses som ett annat exempel på sambandet mellan aggression och befolkningstryck: 68 millioner människor är sammanträngda inom ett område av 142 797 km² (Sveriges yta 449 750 km²) med en täthet av 475 personer per km² (Sverige 16 personer per km²). Befolkningen ökar med 3 % per år och 45 % är under 15 år, 70 % av befolkningen arbetar inom jordbruket och jordlotternas genomsnittstorlek är 1,4 hektar.

Emellertid är utveckling någonting mera än mat, utbildning och undvikandet av aggressioner. För att levnadsstandarden

skall kunna höjas krävs tillgång till vissa basråvaror såsom stål, koppar, aluminium och trä. Men om man jämför konsumtionssiffrorna beträffande några viktiga råvaror för ett par utvalda u-länder och jämför dessa med motsvarande siffror för

ett antal i-länder, tvivlar man på att det skall finnas tillräcklig tillgång på väsentliga råvaror för att det skulle vara möjligt att i mera anmärkningsvärd grad höja levnadsstandarden i u-länderna. Se härom tabellen.

Land	Befolkning per 1.7.68	Årlig befolk- ningsökn. i %	Konsumtion per person i kilo		
			Stål	Koppar	Aluminium
Världen	3 483	1,9	151	1,8	2,5
Sjunde-kommunist världen	2 357	2,2	157	2,2	3,0
Sjunde Staterna	201	1,4	685	8,4	17,9
Sverige	7,5	0,6	623	10,8	7,8
Japan	101	1,0	494	6,9	6,0
Brasilien	88	2,9	55	0,6	0,9
Indien	524	2,5	11	0,1	0,2

Källor: United Nations Statistical Yearbook 1969. Metallstatistik 1959-1968, Frankfurt a.M. 1969.

Dessa siffror skulle utan tvivel kunna utsträckas till andra u-länder och många andra råvaror, som har betydelse inom modern teknik. För trä är siffrorna ännu mera oroande, eftersom det är ett känt faktum att man redan nu avverkar skogar världen över alldeles för snabbt. Räknat i kubikmeter rundtimmer för 1 000 personer (1965) förbrukade USA 1 865, Sverige 2 037, Japan 1 034, Brasilien 167 och Indien 18.

Man kan diskutera vilken slutlig konsumtionsnivå u-länderna skall eftersträva.

Det är inte nödvändigt för Indien att eftersträva svensk levnadsstandard, men t o m med en hälften så hög eller bara en fjärdedel så hög verkar det högst osannolikt att det skulle komma att finnas tillräckligt råmaterial för en befolkning på 565 millioner som ökar med 2,5 % per år och som vid slutet av detta århundrade nått en milliard.

Vid slutet av 1969 levde 2,6 milliarder människor av jordens totala befolkning på 3,6 milliarder, dvs 73,6 %, i u-länderna. År 2000 kommer deras antal att ha

ökat till 5,3 millarder eller 76,5 % av jordens befolkning.

Denna artikel diskuterar ej miljöfrågor och ekologiska problem, men denna våldsamma folkökning i u-länderna gör att man frågar sig vad effekten på biosfären kommer att bli när den underutvecklade tre fjärdedelen av jordens befolkning försöker omvandla sin värld efter västerländskt mönster utan att ha den insikt i pollutionsproblemen, som västvärlden själv just fått upp ögonen för.

Det verkar sannolikt att stora delar av den »tredje världens» befolkning kommer att drabbas av svält, krig och andra katastrofer, innan den långsiktiga utbildningsprocessen hunnit bära frukt, befolkningsexplosionen hejdats och den onda cirkeln brutits. Detta betyder inte att i-länderna skall sluta att ge u-hjälp. Det betyder snarare att vi måste ändra våra kriterier när det gäller att välja ut de länder vi bör koncentrera våra ansträngningar på, om inte vår hjälp skall bli meningslös. Vår hjälp måste gå till sådana u-länder där det finns en möjlighet att nå varaktig förbättring. Vilka bör då kriterierna vara?

Det grundläggande kriteriet i detta sammanhang är att landet ifråga tydligt visar sin vilja att åstadkomma en utveckling. Vilka är de synliga tecken, som bevisar denna vilja? Enligt författarens åsikt finns det minst fyra sådana.

Utbildning

U-landet ifråga måste visa att det ger hög prioritet åt utbildningsfrågor. Detta kan ta sig olika uttryck. Japan införde, som

redan nämnts, allmän skolplikt 1872, alldeles i början av sin utvecklingsperiod. Man började med lågstadiet och så småningom byggde man på med högre stadier, allteftersom de lägre började fungera. Vad beträffar det högsta stadiet, vetenskaplig forskning, började man inte räkna med Japan internationellt förrän efter andra världskriget. Den övriga världen fick upp ögonen för den höjda kvaliteten av denna forskning genom att de tidigare traditionella billiga efterapningarna av västerländska produkter började försvinna från den japanska exportmarknaden.

Turkiet, ett annat framgångsrikt u-land, fastän ännu ej på samma nivå som Japan, har gripit sig an sina utbildningsproblem på ett annat sätt; för att citera Ward and Rustow: »Turkiet valde att först lägga vikt vid mera elitbetonad utbildning på vissa bestämda områden och poängterade gymnasiet och den högre utbildningen på bekostnad av en massutbildning på lägre nivå». Ehuru de tillägger att »man nyligen börjat visa sig benägen att gå över till den japanska inställningen», är skillnaden mellan dessa två tillvägagångssätt alltjämt märkbar: en viss efterblivenhet och primitivitet utmärker fortfarande delvis den anatoliska landsbygden i en utsträckning, som sedan årtionden varit otänkbar på den japanska. Å andra sidan skapade Turkiet under Atatürk en västerländsk polityr bland toppskiktet mycket tidigare än Japan under dess motsvarande utvecklingsperiod under 70- och 80-talet av förra århundradet.

Det var emellertid i båda fallen uppen-

part att regeringen gav hög prioritet åt utbildning och att nationen var villig att göra avsevärda uppoffringar för dess modernisering inom detta angelägna område.

Förvaltning

En nation som har utvecklingsvilja kan förväntas ägna mycken uppmärksamhet åt att bygga upp en kompetent regeringsapparat. Dennas ryggrad är en duglig och kunnig ämbetsmannakår. En sådan kår kan inte skapas på en dag och dess utbildningsmöjligheter, dess kåranda och dess erfarenhet behöver tid att växa. Indien och Pakistan hade fördelen att ärva en hel del från den indiska förvaltning, som redan existerade när engelsmännen drog sig tillbaka. Andra f d kolonier såsom Indonesien eller Belgiska Kongo var mindre gynnade i detta avseende, eftersom holländarna och belgierna inte i samma grad inlagit sig om att skapa en inhemsk förvaltning åtminstone vad avsåg högre beaktningar, innan de lämnade landet.

Den viktigaste frågan är emellertid: Hur stora ansträngningar gör landet ifråga för att skapa en förvaltningsapparat, vilken är tillräckligt välutbildad och uppstött och tillräckligt välbetald för att den skall kunna äga motståndskraft mot korruption?

Om svaret på denna fråga är positivt, finns det också anledning att vänta sig att landet i sinom tid kommer att bygga upp ett modernt lagsystem och en praxis, som garanterar säkerhet i den dubbla bemärkelsen av fysisk säkerhet, dvs »lag och ordning», och juridisk säkerhet, dvs tillgång

för envar till icke korrumperade domstolar.

En effektiv förvaltning har också en annan viktig följd, nämligen att den motarbetar den tendens till sociala klyftor, som man bevittnar i många u-länder, där antingen en styrande elit (som i vissa sydamerikanska länder) eller rivaliserande stammar (vilket är vanligt i afrikanska länder) förorsakar en polarisering, som försvårar en effektiv utveckling.

Ordet korruption har redan nämnts. Det är en utbredd plåga i många u-länder och ett av de svåraste hindren för en utveckling. Det är svårt att säga vad som i främsta rummet bidrar till dess utbredning, den låga standarden inom förvaltningen och ofta också inom militärväsendet eller den massiva okunnigheten och apatin hos befolkningen. Det förefaller klart att regeringens beslutsamhet att bekämpa korruptionen är ett av de viktigaste tecknen på ett lands vilja att åstadkomma utveckling. I praktiken betyder detta snarare att hålla korruptionen inom vissa måttliga gränser än att åstadkomma absolut hederlighet (detta är ju för övrigt också ett mycket varierande begrepp). Men om denna kamp mer eller mindre ges upp, antingen på grund av bristande intresse eller för att den anses hopplös, då kan man ganska säkert förmoda att utvecklingsviljan inte är särskilt djupt rotad.

Kommunikationer

I ordets vidaste bemärkelse utgör kommunikationerna en avgörande del av utveck-

lingen i ett land och är i själva verket en grundläggande förutsättning för denna. Härmed förstås kommunikationer i fysisk bemärkelse såsom vägar, järnvägar och vattenleder för att underlätta förbindelserna inom landet, men också tillfredsställande telefon- och postväsende (hur många länder, även utvecklade sådana, håller måttet i detta avseende?) och i synnerhet information genom press och radio.

Huruvida »informationen» innefattar självständig opinion oberoende av regeringens officiella åsikt är en viktigare fråga för västerlänningar än för många u-länder. Så beklagligt det än må vara, är situationen den, att föga spelrum ges för självständig opinion, och då ej heller för organiserad, mångfacetterad politisk uppfattning, så länge som apati i stället för engagemang och analfabetism i stället för upplysning är förhärskande.

Televisionen, som är ett ovanligt dyrt och svårskött medium, är förmodligen mindre viktig och borde ges låg prioritet. Olyckligtvis har den en stark lockelse som prestigeobjekt och betraktas därför ofta felaktigt som någonting nödvändigt.

Denna prioritering är exempel på ett annat fall där många u-länder skulle göra klokt i att följa det japanska föredömet: ännu långt efter andra världskriget var de japanska motorvägarna i ett bedrövligt skick och oanvändbara för modern trafik. Detta fick fortsätta till början av 60-talet, ehuru landet redan var i färd med att bygga upp en betydande bilindustri. Med tanke på att det fanns ett ypperligt järn-

vägsnät, vilket byggts för stora kostnader före första världskriget, menade man att anläggandet av motorvägar ännu inte förtjänade hög prioritet och anspråk på landets knappa resurser. Den japanska bilägaren fick därför vänta (något som han emellertid senare tagit igen med besked!).

Sparsamhet

Vad som påtvangs den japanska bilägaren borde också tillämpas generellt. Sparsamhet är en viktig del av den andliga utrustningen hos dem som är angelägna att komma framåt, och detta gäller för nationer lika väl som för enskilda individer. Det är inte ett hälsotecken när fattiga länder tar stora mängder kapital i anspråk för rena prestigeobjekt, monumentala byggnader, olönsamma flyglinjer och olika sorters industrier, som kostar pengar i stället för att ge vinst, antingen för att projektet drivs i för liten skala för att kunna stå på egna ben i internationell konkurrens eller för att projektet är för ambitiöst för det stadium av utveckling landet befinner sig i.

Ej heller är det ett gott tecken när en elit åtnjuter en hög levnadsstandard och förfaller till slöseri, medan massorna förblir fattiga. Om en nation menar allvar med sin utveckling, borde dess folk och först och främst dess ledare visa vilja att arbeta hårt, ge ut litet men spara och investera desto mera. Om denna sparsamhetsvilja förefinns, kan man numera vänta sig att den går hand i hand med en insikt om behovet av att propagera för födelse

kontroll och att begränsa befolkningsexplosionen.

Olyckligtvis hamnar vi nu åter i den onda cirkel, som omnämndes i början av denna artikel. Födelsekontroll är inte bara en fråga om utvecklingsvilja utan också om folkutbildning. Detta är en långsam process även under de bästa förhållanden, men med tanke på problemets ytterligt brådskande natur är måhända i detta fall den japanska inställningen till utbildning att föredra framför den turkiska. Att bygga upp utbildningen nerifrån gräsrotsnivån och uppåt hellre än neråt från en högt utbildad elit övertygar massorna snabbare om att födelsekontroll är i deras eget vitala intresse.

För ögonblicket är analfabetismen inte, i motsats till vad man ofta föreställer sig, på väg att utrotas. I procent räknat minskar analfabetismen överallt, men befolkningen ökar så snabbt att de absoluta talen ökar i Asien och Afrika. Uppenbarligen kan inte utbildningsmöjligheterna hålla jämna steg med den enorma tillströmningen av barn.

Detta är inte förvånande, eftersom ökningen av antalet barn i skolåldern (5-14 år) i u-länderna under perioden 1970-1980 kommer att bli 28 % (jämfört med 2 % i i-länderna).

Nationalismen

Förutom faktorerna utbildning, förvaltning, kommunikationer och sparsamhet har vi att räkna på nationalismen som ett tecken på utvecklingsvilja. I Europa har den nationalism som framträdde på

1800-talet blivit en av huvudorsakerna till 1900-talets kriser. Men det vore fel att anse nationalismen i u-länderna enbart och uteslutande som en ond makt. Det är sant att nationalism och militarism vanligen går hand i hand, och det kan tyckas vara ett extremt slöseri att de militära omkostnaderna i u-länderna uppskattades till 26 miljarder US dollar under 1969, två gånger det totala beloppet för hjälp från regeringar och offentliga och privata resurser från samtliga bidragsgivande länder (13 miljarder US dollar 1968). Men man får på dessa militära omkostnaders plussida sätta att de gör den värnpliktige läskunnig och ofta ger honom en viss teknisk utbildning. U-landsregeringarna finner också ofta att den nationella känslan är ett användbart verktyg i kampen mot provinsialism och bundenhet vid stammen och att den för hela folket ökar känslan av samhörighet med den nya nationella enheten, medan man tidigare endast kunde identifiera sig med sin klan, kast, stam eller religiösa samfund.

Att nationalismen är ett tveeggat svärd, som till slut kan visa sig vara mera destruktivt än konstruktivt är någonting som vi européer förstår bättre än ledarna i många u-länder. Men det är lätt att vara efterklok, och det är svårt att förklara för u-länderna skillnaden mellan patriotismens goda sidor («jag älskar mitt fosterland») och chauvinismens avigsidor («åt fanders med våra grannar»). För ögonblicket måste ett visst mått av nationalism accepteras såsom ett normalt tecken på viljan att utvecklas.